

Čo znamená „záhadný“ text piesne Ameno?

Lucia Laudoni

1. októbra 2020 ✚ Kultúra

Odhaliť závoj. Presne to je obsahom latinského termínu *revelatio*, ktorý do slovenčiny prekladáme podstatným menom zjavenie. *Velum* v jazyku Ciceróna a svätého Gregora Veľkého znamená závoj a prefix *re-* indikuje opakovaný dej. Nahliadnuť za oponu, prestrihnúť závoj času. Väčšmi nebezpečné, než lákavé.

Koncom deväťdesiatych rokov valcovala hitparády francúzska formácia *Era* pod ideovou taktovkou skladateľa Erica Léviho. Pomocou fragmentov štylisticky evokujúcich gregoriánsky chorál, ktoré sú navyše pretkané perkusiami, pop-rockovými rytmiami a patternami či alúziami na operný spev, Francúzi vytvorili hudobný destilát, ktorý opil polovicu Európy.

Baliť duchovnú inšpiráciu do pozlátka otráveného komerciou nie je správne. Chrámové umenie bez chrámu je ako luxusná bonboniéra bez obsahu. Milovníci nerestí si teraz môžu predstaviť krabičku kubánskych cigár, ktorá by lahodila oku, ale chýbalo by v nej to najdôležitejšie – cigary.

Môžeme vystavovať staré ikony v múzeách a inšpirovať sa ich hĺbkou, ale nesmieme zabúdať na to, že ikona je spaciotemporálnou konkretizáciou modlitby. To isté platí o gregoriánskom choráli.

Na jar 2011 sa skupina deviatich Bulharov odkojených pravoslávny mysticizmom vybrala na európske turné. Georgij Pandurov, dirigent ansámbľu *The Gregorian Voices*, repertoár ktorého siaha od ortodoxných a gregoriánskych spevov cez polyfóniu renesancie a baroka až k odvážnym (a z kresťanského hľadiska nie vždy kredibilným) adaptáciám popových songov, si mohol mädlieť ruky. Turné sa vydarilo a skupina chóristov, o ktorej je čím ďalej, tým viac počuť, si vytvorila novú vizitku práve cover-verziou niekdajšieho hitu *Ameno*.

Čím sa títo Bulhari odlišujú od *Ery*? Konečne sa našiel súbor, ktorý *Ameno* zbavil popového lesku (presnejšie, piesku). Balkánci namiesto elektronických rytmov integrovali do skladby tradičný byzantský ison a naplnili ju zdravým východokresťanským étosom.

Ison, po grécky *isokratema*, je, *cum grano salis*, pre byzantský chrámový spev to, čo v západnej tradícii poznáme pod označeniami *bourdon*, *burden* alebo v angličtine *drone*. Kontinuálne držaný tón, nad ktorým sa rozvíja melodická linka ako kvet z púčika.

V interpretačnej praxi balkánskych cirkví, ktoré s výnimkou zvonov a klepadiel exkludovali z bohoslužieb hudobné nástroje (ľudský hlas je nositeľom liturgického slova *par excellence*), sa ison masovo objavuje približne v 15. storočí. To prirodzene nevylučuje jeho staršiu existenciu. Podľa jednej teórie je ison „bratom“ organového pedála a na kresťanský Východ (striktne verný archaickému jednohlasu) prenikol z renesančného Talianska.

Pri „byzantinizácii“ *Amena* od *Ery* ešte na chvíľu zostaneme. Rozlúsnuť „záhadný“ text chorálu, význam ktorého vlastne nik poriadne nepozná, je tvrdým orieškom. Našťastie existuje filologické kladivo. A pri ceste k jadrú nevšedného básnického orecha nám pomôžu tri sestry. Teológia, filológia a mystika.



Hranica medzi štylizáciou do duchovnej pózy a skutočnou modlitbou leží medzi klamstvom a lžou. Súbor The Gregorian Voices z bulharskej Sofie si kladie aj tieto otázky.

Zdroj: facebook.com

Filologicky citlivému uchu neunikne, že slová, ktoré sa derú z úst či už *Ery*, alebo najnovšie aj byzantských Bulharov, nie sú žiadna latinčina z učebnice. Otázne je, do akej miery vôbec môžeme hovoriť o latinčine. Text nie je autosémantický. Väčšina slov je „naprojektovaná“ a „kódovaná“ tak, aby prozodicky a svojou štruktúrou pripomínali jazyk rímskych kresťanov z katakomb, ale *sine significatione*, bez konkrétneho gramatického významu.

V byzantskej kultúre sa s analogickým prístupom stretávame v prípade takzvaných *teretismov* alebo *kratemat*. Čo si pod tým predstaviť? Východní mnísi zdobia svoje spevy slabikami *te-ri-rem*, *ri-ri-rem* (a ich variáciami). S trochou zjednodušenia to môžeme prirovnať k slovenskému *la-la-la*. Nemajú denotát. Je to čosi ako spevácke kadidlo. Vôňu kadidla môžeme iba cítiť, nedokážeme ju exaktne „prekonvertovať“ do slov.

Skupina hlások *te-re-rem* má však silnú latinskú „auru“. Je možné, že srdc (od pápežského stolca odlúčených) východných Rimanov (odetých do gréckeho jazykového kabáta) sa predsa len dotkol kalofonický spev západných križiakov (zďaleka nie všetci križiaci boli hrabivé beštie!) na oslavu Krista Kráľa *Te saeculorum principem* (Teba, „prvovládca“ vekov). V tomto hymne počujeme akuzatív *Te, Christe, regem gentium* (Teba, Kriste, kráľa /pohanských/ národov).

Veľká časť križiakov boli Germáni, a tí akuzatív *te regem* nevyslovali „redžem“, ako cirkevní otcovia v Itálii, ale tvrdo, stredourópsky, „regem“. V ušiach Grékov, ktorým už *lingua Latina* bola cudzia, mohlo križiacke *te regem* zvoniť ako *te rerem*.

Podobnosť nebude náhodná. Latinčina sa nevedomky stala mostom medzi národmi Východu a Západu znepriatelenými nezmyselnou schizmou. Spoločným mostom medzi anjelskými a ľudskými jazykmi.

Áno, traduje sa, že *kratemata* sú mystickým jazykom anjelov, ktorému pozemšťan nerozumie (lebo Grék už nepestuje božský idióm Ríma). Pokiaľ je byzantské *te-rerem* naozaj prvým príkladom artificijného použitia psedo-latinčiny na cirkevnej (*videlicet*, východokresťanskej) pôde, môžeme predpokladať, že inšpirácia tvorcov *Amena* pramení práve tu. Každý kód sa dá dekodovať a každý trezor má svoj kľúč.

Keď si vezmeme do rúk nejaký písaný text a položíme ho pred zrkadlo, písmenká zmenia svoj tvar. Vidíme ich obrátene. Byzantské *teretismy* a gregoriánske *Ameno* preto nie sú ničím iným, než zrkadlovým obrazom latinského jazyka. Toto zrkadlo je duchovné. Nestačí prečítať slová „odzadu“. A už vôbec nie vymyslieť si nejaký preklad bez toho, aby sme si položili otázku, prečo tieto slová vlastne vznikli.

Kľúčom k interpretácii najznámejšej skladby z dielne *Ery* je podľa môjho názoru verbum *emulari*, ktoré autor textu *Amena* umiestnil približne do stredu pôvodnej básne. *Aemulari* je riadne existujúce latinské deponentné sloveso. Čo sa v ňom skrýva? Toto sloveso (okrem iného) znamená napodobniť čosi akoby v zrkadle, vytvoriť kópiu niečoho v inom ambiente, preniesť presnú podobu čohosi niekde inde (porovnajme termíny emulácia, emulátor z prostredia IT technológií).

Teraz trochu teológie. Aj východný katolicizmus (gréckokatolíci) je duchovným typom emulácie. Emulácia byzantského liturgicko-teologického originálu v katolíckom prostredí. Takáto emulácia nie je bezočivé klamstvo, tak, ako kópia nie je falzifikát. Kópia je v prvom rade duplikáciou a v ideálnych podmienkach si zachováva vlastnosti originálu. V prípade straty či poškodenia pôvodiny je kópia jediným autentickým informačným prameňom.



S koncertami v kostoloch sa v posledných desaťročiach roztrhlo vrece. Chrám je domom modlitby. Sme vari svedkami pomalej transformácie našich svätostánkov na koncertné sály?

Na obrázku The Gregorian Voices na turné v Nemecku.

Zdroj: Agentur Muhsik a wn.de

Vráťme sa k hymnu *Ameno*. *Era* chcela vytvoriť zrkadlovú emuláciu latiný. Poukazuje na to infinitív *aemulari* (význam je v pasíve: byť emulovaný). Ešte zaujímavejšie je, že text chorálu má pred *aemulari* použité ďalšie krásne sloveso, *imperavi*. Gramaticky je to minulý čas, aktívny indikatív perfekta vo význame: rozkázal som. Presnejšie: „rozkázal som byť emulovaný“ („aby som bol emulovaný“).

Ako vidíme, slová skladby predsa len nie sú nahádzané len tak, bez ľadu a skladu (i keď mnohí si to myslia). Aj kódovanie znakov v programovacích jazykoch vyzerá *primo aspectu* nezmyselne, ale nezmyslom

zďaleka nie je. Dokonca aj ľudská DNA sa podľa niektorých expertov správa ako jazyk!

Slovo *Ameno* neexistuje. Misály z katedrál času obsahujú iba hebrejské *amen*. Prečo je na konci o? Len kvôli tomu, aby to dobre znelo? Isteže nie. O je latinským pendantom gréckeho omega. Biblické Alfa a omega. Grafému a (alfa) čítame na začiatku slova *amen*. Graféma o je vlastne doplnením toho, čo sa tu má vyjadriť. Počiatok a koniec (A-men-O).

Amen je „kódovaním“ mena Najsvätejšej Trojice. Odkiaľ to môžeme vedieť? Spôsob, akým sa dané slovo píše, mal by patriť k základným východiskám pri jeho výklade. *Amen* obsahuje tri hebrejské litery. *Alef*, *mem*, *nun*.

Alef je prvé písmeno (nielen) hebrejskej abecedy a v tomto kontexte odkazuje na Boha-Otca, Počiatok a Pôvod všetkého. *Mem-/men-* je, mimochodom, starý indoeurópsky koreň pre verbálne jednotky súvisiace s myslením a pamäťou (spomeňme si na latinské *mens*, myseľ, či na anglické *memory*, pamäť, spomienka).

Sväté Písmo pomenúva Boha Syna prastarým filozofickým termínom *Logos*. V slovenčine nám prebleskne hlavou výraz logika, logické usporiadanie: Boh je „logický“, pretože všetko tvorí presne a správne, niet v ňom chaosu. Skupinou hlások *-ma*, *-m-m-* sa vo väčšine jazykov verbalizuje osobnosť matky. *Logos*, ktorý má Matku, je Boh Syn.

Dodávam, že jedna z vysokých šarží izraelskej armády (*mefaked*, veliteľ) sa začína literou (*mem-*). Kto je naším najväčším generálom? Kristus, ktorý porazil diabla na kríži. Graféma *mem-* v slove *amen* je prstom ukazujúcim na Boha-Syna.

Tretie hebrejské písmeno (*nun*) je v semitských jazykoch hieroglyfickým vyjadrením vody, rýb a vodných živočíchov všeobecne (niekde aj hada). Voda je v kresťanskej exegéze asociovaná s krstom. Bez vody by nebolo života na zemi. Bez Svätého Ducha by pramene viery v duši dávno vyschli. Tretia hláska slova *amen* v tomto kontexte odkazuje na Svätého Ducha.

Všeobecne akceptovaná etymológia *amen* „nech sa tak stane“, „nech je“ (významovo blízky je stavroforný latinský konjunktív *fiat*, v ktorom „t“ symbolizuje kríž) je samozrejme validná a správna. Moja maličkosť však v slove *amen* cíti predovšetkým invocáciu Najsvätejšej Trojice. Spečatenie každej modlitby v mene Trojjediného Boha pomocou troch hebrejských písmen. *Amen* je duchovný „podpis“ Trojice.

Egyptania uctievali boha menom Amen/Amon (Rimania ho niekedy stotožňovali s Jupiterom), ale netreba sa báť. Veď jediný pravý Boh sa do istej (limitovanej) miery odhaľoval aj pohanským národom a postupne ich pripravoval na reveláciu pravého náboženstva (*nota bene* výklad termínu *revelatio* z úvodu tohto príspevku). Ak z pohanstva prebleskne čosi *quasi* kresťanské (prípadne starozákonné), nie je to nič iné, než perla ukrytá v blate, ktorú tam položil Hospodin, aby aj múdre duše z pohanov postupne prišli k Nemu.



Predávať chorálom inšpirovanú hudbu ako ponožky nevedie k jej propagácii, ale naopak, k strate senzitivity voči všetkému sakrálnemu. Tento jav dobre vystihuje motív márnosti (vanitas), ktorý bol v európskom výtvarnom umení spracovaný už veľakrát. Autorom tohto plátna je Holanďan Cornelis van der Meulen.

Zdroj: wikipedia.org

Podčiarkujem verbum ukrytá. Pretože egyptské hieroglyfické *-imn-*, ktoré sa do angličtiny (a ďalších rečí starého kontinentu) prepisuje ako *amen*, má význam skrytý, ukrytý. Z toho vyplýva, že Egypťania síce poznali lexému *amen*, ale prekladali ju slovesom „skryť“, „zakryť“. Trinitárna teológia bola ich očiam skrytá.

Čo nám ďalej odкрýva pseudo-latinčina, v ktorej je napísaný text legendárneho *Amena*? Nuž, nie je až taká „pseudo“. Má systém, hoci gamatická stavba úplne absentuje (čo milovníkov zlatých úst z Arpina priam bolí!) a väčšina slov je, ako sme už povedali, len v náznakoch.

Posvietme si na prvé dve slová: *dori me* (nie, „Eráci“ nespievajú *Domine*, ale *dori me*). Už v prvej vete slovník zlyháva, pretože slovo *dori* latinské *corpus verborum* neobsahuje. V slovníku objavíme iba *me*, čo je bežný akuzatív (koho-čoho: mňa).

Z balkánskej ľudovej latinčiny zrodená rumunčina pozná slovíčko *dor*, ktoré označuje melancholickú lásku, splín, smútok (napríklad, *dor de țară* v rumunskom jazyku vyjadruje túžbu po domove, pocit, keď nám v cudzine chýba rodná zem).

To však na začiatku *Amena* akosinedáva zmysel. Ak si prvý verš piesne prečítame v podobe *dor i me*, všetko vyzerá inak. *Dor* je latinské pasívum od slovesa *dare* a do slovenčiny ho v niektorých kontextoch možno preložiť tvarmi „obdržal som“, „bolo mi dané“, „dostal som“.

„I“ nie je len opustená litera, je to aj najkratší latinský imperatív (rozkazovací spôsob) slovesa *ire* (ísť). Štylisticky oveľa správnejšie bolo by napísať s ablatívom „*abi a me*“, v preklade „choď preč, vzdial sa odo mňa“. Tu už máme aj spomínaný akuzatív *me*. Prvá veta *Amena* môže teda znamenať: „Bolo mi dané. (Dostal som.) Odíď odo mňa!“

Nepripomína vám to exorcizmus? Expulziu zlého, oslobodenie (sp)od vplyvu satana. V srdci obdarovanom milosťou sa diabol nesmie usalašiť. Nie je bez zaujímavosti, že v texte piesne neskôr narazíme na formuláciu *dor i me reo*, čo je možné interpretovať ako pokus o „šifrovanie“ prosby z Otčenáša „zbav nás zlého“ v jazykovej skratke (*reo* môže byť datív alebo ablatív od adjektíva *reus*). To dobre korešponduje s pôvodným sakrálnym charakterom piesne, ktorú žiaľ výrazne nahlodal červ šoubiznisu.

Interim a *adapare* sú karikatúry, ktoré – našťastie – stále „voňajú“ latinčinou. Adverbium *interim* prešlo aj do angličtiny a znamená „medzitým“, „zatiaľ“. *Ad* je akuzatívna predložka vyjadrujúca smer (samotný názov pádu akuzatív vznikol z latinského *accusare*, čiže vecne niekoho obviňiť, ukázať na niečo prstom). Ukázať niekomu správny smer býva aktom lásky k blížnemu.

Čo *Era* spieva ďalej? Z veľmi zriedkavého slovesa *apere* (indikatív prezenta aktíva je *apo* alebo *apio*) vieme utvoriť konjunktívny tvar prezenta pasíva *aparis*, prípadne *apare*. Znamená „veď si pripojený“, „aby si bol pripojený“, spojený. Najbližšie synonymá k *apare* by mohli byť slovesá *ligare* a *coniungere*. Aké posolstvo nám servíruje autor textovej skratky? Spojiť sa máme s Bohom, ale aj sami so sebou, aby sme nezostali vnútorne rozdelení. Kto je rozdelený sám v sebe, nemôže budovať jednotu ani navonok.



Vtáčie hniezdo v ľudskej lebke – dialóg života (hniezdo, vajce) a smrti (cranium, lebka). Olej na plátne súčasného amerického umelca Davida Glucka vychádza z klasických európskych modelov (nie všetci moderní výtvarníci sa klaňajú modle abstrakcie).

Zdroj: davidgluckart.com

Nad slovami *latire* a *latiremo* bude každý gramatický *peritus* krútiť hlavou. *Latus* (ako participium perfekta pasíva od *ferre*, genitív singuláru a nominatív plurálu maskulína *lati*) označuje stav prekonania utrpenia. Kto trochu pozná kresťanskú hymnografiu, vie, že *latus* (genitív *lateris*) je bok (*cuius latus perforatum* znie z hymnu *Ave verum corpus*). Forma *lat-* môže byť tiež zámerom básnika poukázať na inšpiráciu latinčinou (*Latine ire*, ísť latinsky).

Omenare akoby z oka vypadlo rumunskému *omenire*. Pod rumunským podstatným menom treba si predstaviť ľudstvo, svet obývaný ľuďmi. Latinčina však pozná aj imperatív *ominare* – prorokuj(infinitív tohto deponentného slovesa má podobu *ominari*).

Dimere sa dá čítať ako *dic me* – hovor, že ja. Pôsobí to ako nedokončená, kostrbatá väzba akuzatívu s infinitívom (bez infinitívu). Gramaticky vhodnejšie je napísať *dic mihi* (povedz mi) a *de re* (o tej veci). V prípade *matiro* a *matiremo* si nemožno nevšimnúť similaritu so substantívom *mater*, matka. Era nám utkala spleť pavučinu, však?

Pripomeňme si, že slovenský termín *text* má koreň v slovese, ktoré zvečňuje proces tkania látky (*texere*). Písať znamená tkať slová. Dívame sa na tkáčsky stroj a veru nevieme, aký koberec sa narodí zo všetkých tých farebných nití, ktoré nám „defilujú“ pred očami.

S *Amenom* je to podobné. Môžeme sa dotknúť nite, ale finálny produkt z krosien ešte nevzišiel. Bude to koberec alebo košeľa? *Ameno* je jednoducho vrstvenie slov bez „lepidla“ gramatiky, ktoré však vzbudzuje estetický a sónický pôžitok. Mimochodom, latinčina pozná výraz *amoenus* – veľmi príjemný, lahodný, pôsobivý, hladkajúci zmysly a srdce.

Keď stavíme dom, potrebujeme veľa tehál. Z jednoduchých „tehličiek“, akými sú jazykové jednotky *dom* alebo *am*, vieme zostaviť mnoho slov. Polysémia, čiže mnohoznačnosť, dáva krídla filologickej fantázii.

Repetícia lexém *dom* (žeby zakódované substantíva *domus* a *Dominus*?) alebo *am* (*amo*, milujem) je návratom k nadpozemskej reči anjelov a k reči úprimného a džavotajúceho dieťaťa, ktoré nepotrebuje veľa slov, ale predovšetkým veľa lásky.

Miera senzitivity voči nejakému jazyku (jazykom) sa nedá odmerať, ale dá sa cítiť a vnímať. V tomto smere nie je až také podstatné, o aký jazyk ide, dôležité je, že cítime úctu k slovám, bez ktorých by sme neboli ľuďmi.

Z verbálnych kamienkov sa nám podarilo poskladať takúto mozaiku:

Kresťanská hermeneutika textu piesne <i>Ameno</i> z dielne formácie <i>Era</i>		
pôvodný pseudo-latinský text piesne	pokus o transkripciu lexém podľa latinského štandardu	slovenská interpretácia
Dori me	dor , (ab) i (a) me	Bolo mi dané (dostal som). Odíd' (vzdial' sa) odo mňa!

Interimo adapare dori me	interim, ad, apare, dor, i (a, ab) me	Zatiaľ smeruj (ku mne), aby si bol (so mnou) spojený. Bolo mi dané (dostal som). Odíd' (vzdial' sa) odo mňa!
Ameno	amen o	Začiatok a koniec. Nech sa tak stane.
Latire latiremo	Lat(ine) ire, Lat(ine) ire mo(do), modo Latine	Na latinský spôsob, latinskou cestou.
Omenare imperavi amen o	ominare, imperavi, amen o	Prorokuj! Prikázal som. Začiatok a koniec. Nech sa tak stane.
Dimere matiro matiremo	di(c) me (= mihi) (de) re, mater o mater, (r)emo(ta)	Povedz mi o tom, matka, ó vzdialená (ďaleká) matka.
Omenare imperavi emulari	ominare, imperavi, aemulari	Prorokuj! Rozkázal som byť podobou v zrkadle (byť emulovaný, napodobnený)
Ameno dore	amen, odor, e(x)...	Amen, vôňa z...
Ameno dom	Amen o Dom(ine)	Amen, ó, Hospodin.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/co-znamena-zahadny-text-piesne-ameno/>